

Павло
ХАЛЕБСЬКИЙ

Проект
«УКРАЇНА»

Україна — земля
козаків

Подорожній щоденник

Харків
«ФОЛІО»
2019

Чи знаєте ви, через що дух героїства в Україні пропав?
Через те, що від деякого часу місце козацтва зайняло школярство, що замість давніх героїчних постатей появились кар'єристи, які шукають тільки посад та відзнак.

*Олександр Безбородько, політичний діяч
кінця XVIII століття*

Супроводжувані козаками, арабські святі подорожники їхали до Богуслава на Росі, на зустріч з христолюбивим і хоробрим гетьманом Богданом Хмельницьким. Їхали мальовничими подільськими шляхами, благословляючи свої очі за все, що вони бачили, благословляючи свої вуха за все, що вони чули, благословляючи серця свої за пережиті радість і захват у Країні козаків.

Блаженні очі наші за те, що вони бачили, блаженні вуха наші за те, що вони чули, блаженні серця наші за пережиту нами радість і захват у Країні козаків!

З подорожнього щоденника

...І ПРОСЛАВТЕ ВСЕВИШНЬОГО ТВОРЦЯ

Передмова автора подорожнього щоденника

В ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа — Єдиного Бога. Амінь. Хвала Богові, Котрий прикрасив небеса, утвердивши їх без стовпів, розпростер землю, призначивши її обиталицею для Своїх рабів, і розмножив синів Адамових у такій силі-силенній, що стали вони незліченними народами, розплодилися по землі, збудували села, міста й столиці в усіх кліматах, краях та межах її, на півдні й півночі, сході й заході. Будемо ж складати Йому хвалу, належну Його владарюванню й гідну Його Божественности, завжди, за всіх епох, нині, й повсякчас, і на віки вічні!

Я, убогий раб, отой, що з-поміж усіх людей найдужче потребує милости Господа могого, на ймення Павло, архидиякон православної віри, родом з Халеба (або ж Алеппо, міста в Сирії. — *М. Р.*), був рідним сином усечестивого, святійшого, возвеличеного й усемилостивого кіра (пана. — *М. Р.*) Макарія (в перекладі з грецької Макарій — блаженний. — *М. Р.*), патріарха Антиохійського, сина в Бозі спочилого священника Павла, сина священника Абдулмасиха (Христудула) Альпрокса, відомого під прозвиськом Бейт аз Заїм. Я виховувався коло батька невідлучно, і нічье товариство не було для мене солодшим за його компанію відтоді, як, відлучений від циці матері моєї внаслідок її смерті, я був приречений на горе й печаль і, oprіч батька, не мав нікого, перед ким міг би вилити свої жалі. Я повсякчас був ситий його життєдайними словами й погамовував спрагу росою його цілющих настанов (особливості арабської красномовности. — *М. Р.*),

скоряючись йому в усьому і йдучи за ним невідлучно й невідступно, хоч би де він був і хоч би коли те ставалося.

Спочатку він мав сан митрополита Халєбського й залишався ним упродовж дванадцяти років, а потім вступив на священний патріарший Антиохійський престол Святого Петра, який нині перебуває в сирійському місті Дамаску.

Увесь цей час він невтомно облаштував церковні справи, правлячи твердо, розсудливо, неухильно й рішуче, поки рука Провидіння не навернула його до відвідин далеких країн, поселень та островів — не з метою їхнього огляду й прогулянки або в личині гостя, а з необхідности, спричиненої скрутними обставинами. Поїхав він не з власної охоти, а через те, що борги, які обтяжували згаданий престол та перейшли від часів небіжчика патріарха, добре відомого владика Євфимія Хіоського, подвоїлися від наростання високих відсотків. Парафіяни його престолу неспроможні були сплатити ці величезні борги. Тоді він поринув у роздуми й, тяжко пригнічений такою бідою, дуже карався, шукаючи визволення з цієї гіркої неволі, та не знайшов жодного порятунку, не діждався жодної допомоги ні від кого й не дібрав іншого способу, як, підкотивши поли з ніг старання, сісти на коня трудів та зусиль (особливості арабської красномовности, яку легко збагнути, знаючи спосіб життя арабів. — *М. Р.*). Він постановив вирушити славним і важким шляхом, прямувати нелегкими стежками до джерельних оаз і до великих та повноводних морів, тобто до тих, кого наділено високим шляхетством і вишуканими чеснотами, пристановища жебраків та безпритульних, тобто до могутніх і звитяжних царів, до благочестивих князів і правителів, уславлених своєю істинною релігійністю й правдивою вірою (нехай посилить Бог їхню могутність і увічніть їхнє володарювання, нехай згараздить їхнє буття, нехай утвердить назавжди їхнє сузір'я на високому небосхилі!), аби випросити від достатку їхніх щедрот і милостей оте, чим міг би він сплатити свої борги й що допомогло б йому підтримати свою віру (як свідчить

відомий український арабіст зі Львова Ярема Полотнюк, коли Макарій Третій вступив на патріарший престол, борг Антиохійської патріархії, де, за християнськими переказами, розпочинав свої діяння апостол Петро, найближчий наступник Ісуса Христа, складав десять тисяч піастрів. — *М. Р.*)

Тоді я розважив, що добре буде, коли стану йому за супутника, ділитиму з ним труднощі й незручності подорожі й дороги. З Божою поміччю ми зрихтувалися й постановили вирушити в путь (подорож їхня з Халеба, або ж Алеппо, почалася, як зазначає Ярема Полотнюк, 9 липня 1652 року. — *М. Р.*)

У той час один видатний чоловік з моїх приятелів та люб'язних друзів, непідробно щирий у любові та прихильності до мене, брат благородний, освічений, бездоганний і славетний, рідкість свого віку й часу, єдиний у своєму столітті й епосі, диякон Гаврило, син небіжчика Костянтина, майстра-ювеліра, наділений досконалыми й найвищими чеснотами, надзвичайними знаннями й глибокою освіченістю, висловив мені велике бажання, аби я вів нотатки, які описували б усі обставини нашого від'їзду й подорожування, день за днем без винятку (підкреслено мною. — *М. Р.*), аби за всіх часів нашої відсутності я описував усі події в країнах, якими будемо мандрувати, щоб усі могли перевірити те, що знали про них з певних посилянь і натяків інших оповідачів.

Я попросив у нього вибачення, посиляючись на брак досвіду й снаги у такій роботі, тим паче що відчуваю невміння складати й пов'язувати казання, вживати слова з граматичною точністю, до ладу розташовувати фрази за прикладом поважних і знакомитих майстрів науки. Я просив його звільнити мене від непосильної праці, посиляючись на труднощі й поспіх нашої мандрівки. Він не зважив на це й, повторюючи безупинно своє прохання, наполог на його виконанні.

Тоді я пробудив свою слабку снагу й простер до мети нерішучі руки не задля того, аби запопасти місце поміж істориками, а щоб підтвердити численні факти, що заперечувалися,

коли їх переповідали, і яким ніхто не йняв віри, гадаючи, що люди, які їх викладали й передавали, верзли нісенітниці. Так думали, поки я не перевірів ретельно все, що нам зустрічалося під час нашої мандрівки християнськими країнами (перед Україною це були Волощина та Молдова. — *М. Р.*), або ж бачачи речі на власні очі, або ж чуючи про них на власні вуха, отож їхня правдивість стала для мене безсумнівною не тільки частково, а й у повній сукупності.

Отже, ми будемо описувати все, що підтвердилося в наших очах упродовж мандрівки й перебування нашого в різних країнах до повернення на батьківщину.

З дитинства я мав звичку роздобувати й пильно читати історичні книги, тим-то я залюбки поринув у свою роботу, стараючись у міру сил своїх, ревно збираючи все, що тільки міг зібрати за найменшої нагоди, сподіваючись, що вона принесе втіху читачеві й відпочинок його розумові і що кожен, хто, ознайомившись з нею, засвоїть уміщені в ній описи й повчальні оповіді, прославить за це Всевишнього Творця.

Нехай отримають від неї (*Павлової роботи. — М. Р.*) християни великий зиск, коли довідаються про шляхетні звичаї істинно віруючих, про їхню невідступність та безмежну твердість у Богошануванні, про непохитне дотримання ними усталених постів і церковних служб, про їхню щирю віру й добропорядність, про чистоту їхніх намірів, сокровених думок і таємних помислів.

Усе це ми опишемо, пояснюючи й розтлумачуючи те, чому були свідками.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА ЄВАНГЕЛІЯ ВІД ПАВЛА. <i>Вступне слово перекладача</i>	3
Частина перша. ВІД РАШКОВА ДО ПУТИВЛЯ (червень—липень літа Божого 1654-го)	7
Частина друга. ВІД МОСКВИ ДО РАШКОВА (травень—липень літа Божого 1656-го)	185
БЛАЖЕН, ХТО УСВІДОМИТЬ СЕБЕ КОЗАКОМ. <i>Нічні бесіди зі святим подорожником. Микола Рябий</i>	219
ПИСАРІ Й ХРОНІКЕРИ. <i>Післямова</i> <i>Володимира Яворівського</i>	244